

3. ÜNİTE

DEVLETLEŞME SÜRECİNDE
SAVAŞÇILAR VE ASKERLER

TARİH 10

HAZIRLAYAN: ARİF ÖZBEYLİ

3.2. TIMAR SİSTEMİ VE TIMARLI SİPAHİLER

“Memleket tutmak için çok asker ve ordu lazımdır, askerini beslemek için de çok mal ve servete ihtiyaç vardır, bu malı elde etmek için halkın zengin olması gerekir. Halkın zengin olması için de doğru kanunlar konulmalıdır, bunlardan biri ihmal edilirse dördü de kalır. Dördü birden ihmal edilirse beylik çözülmeye yüz tutar.”

Kutadgu Bilig

Osmanlı Devleti; **Balkanlar, Anadolu, Arap Yarımadası ve Kuzey Afrika'yı** fethettiğinde farklı ekonomik sistem ve çeşitli kültürlere sahip toplulukları da bünyesine katmıştır. Bu toprakların idaresi ve merkezî otoritenin bu bölgelerde de sağlanması için bir sistemin oluşturulması gerekmiştir. Oluşturulacak sistem hem merkezden uzak toprakların idaresini hem de toprağın işlenmesini sağlamıştır. **İşte Osmanlı Devleti daha önce de Büyük Selçuklu ve Memlûklular** gibi devletler tarafından kullanılan toprak sistemini geliştirip **tımar sistemini** ortaya çıkarmıştır.

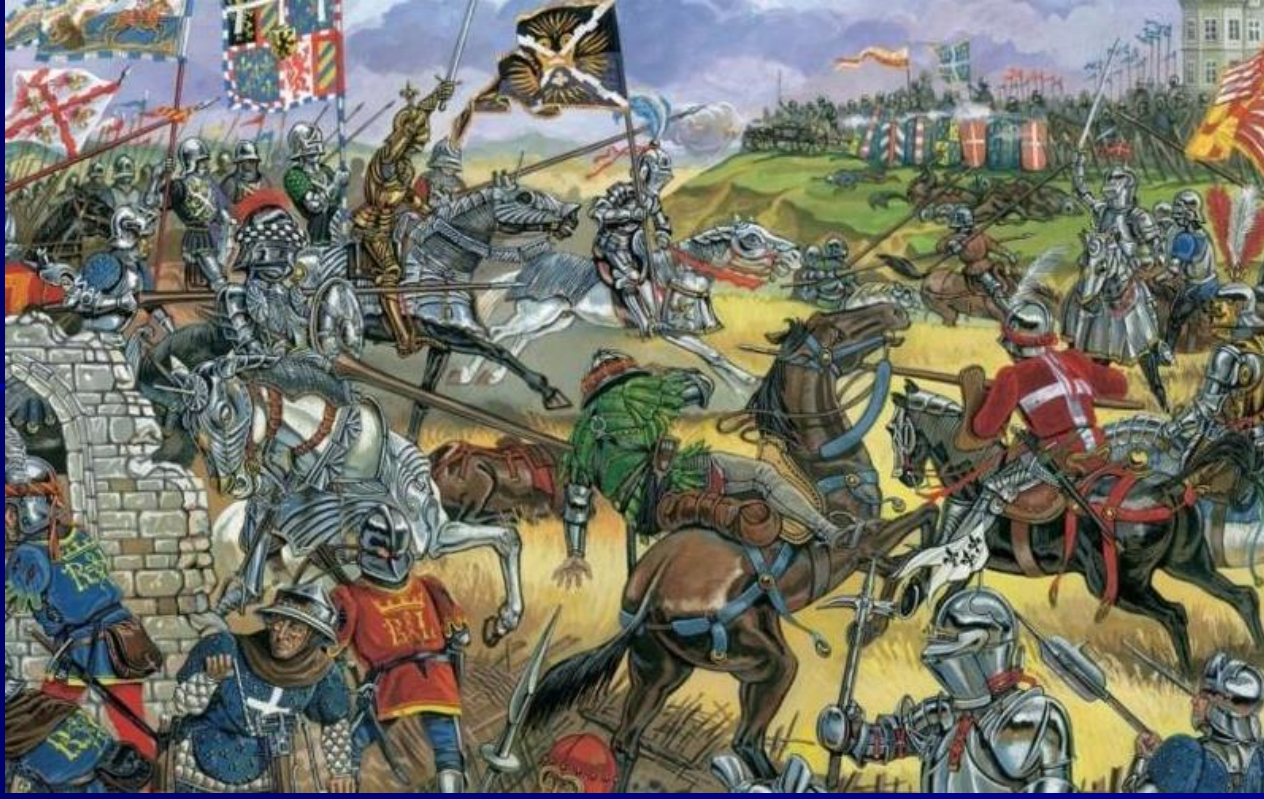
Tımar; geçimleri veya hizmetlerine ait masrafları karşılamak üzere bir kısıım asker ve memura, vergi toplama yetkisinin devredilmesi anlamına gelmektedir. Tımar sahiplerine ise “**ehli tımar veya Tımarlı Sipahi**” denilmektedir

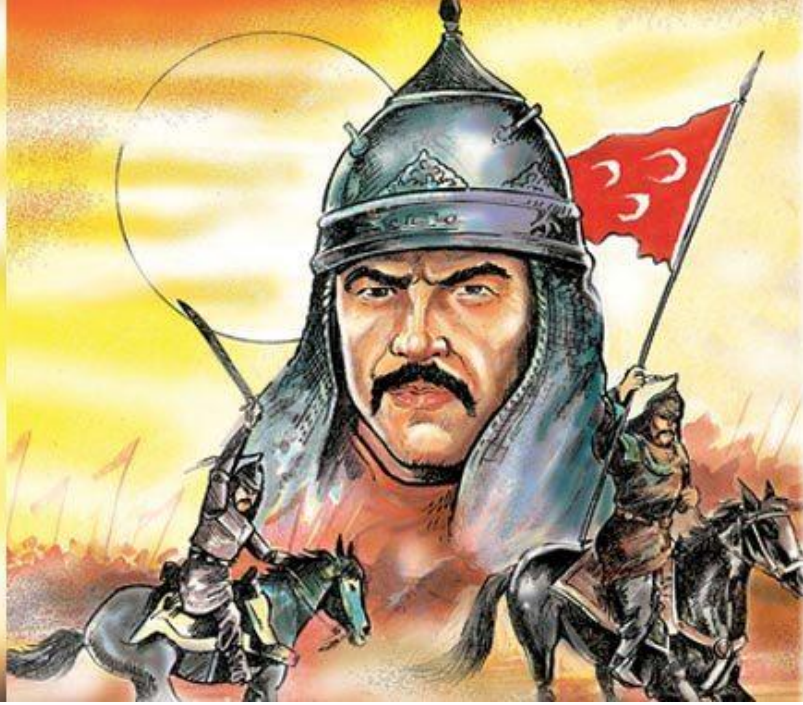
Tımarlı Sipahi

Tımar sisteminin uygulanması, dönemin şartları gereğidir. Paranın kullanımını ve naklî, günümüzdeki kadar gelişmediği için merkezî hazineye alınması gereken vergiler hem nakit hem de ürün olarak toplanmıştır. Toplanan bu vergilerin bir kısmı bölgedeki devlet görevlilerinin maaşlarını karşılamak için bırakılmış ve kalan kısmı hazineye aktarılmıştır.

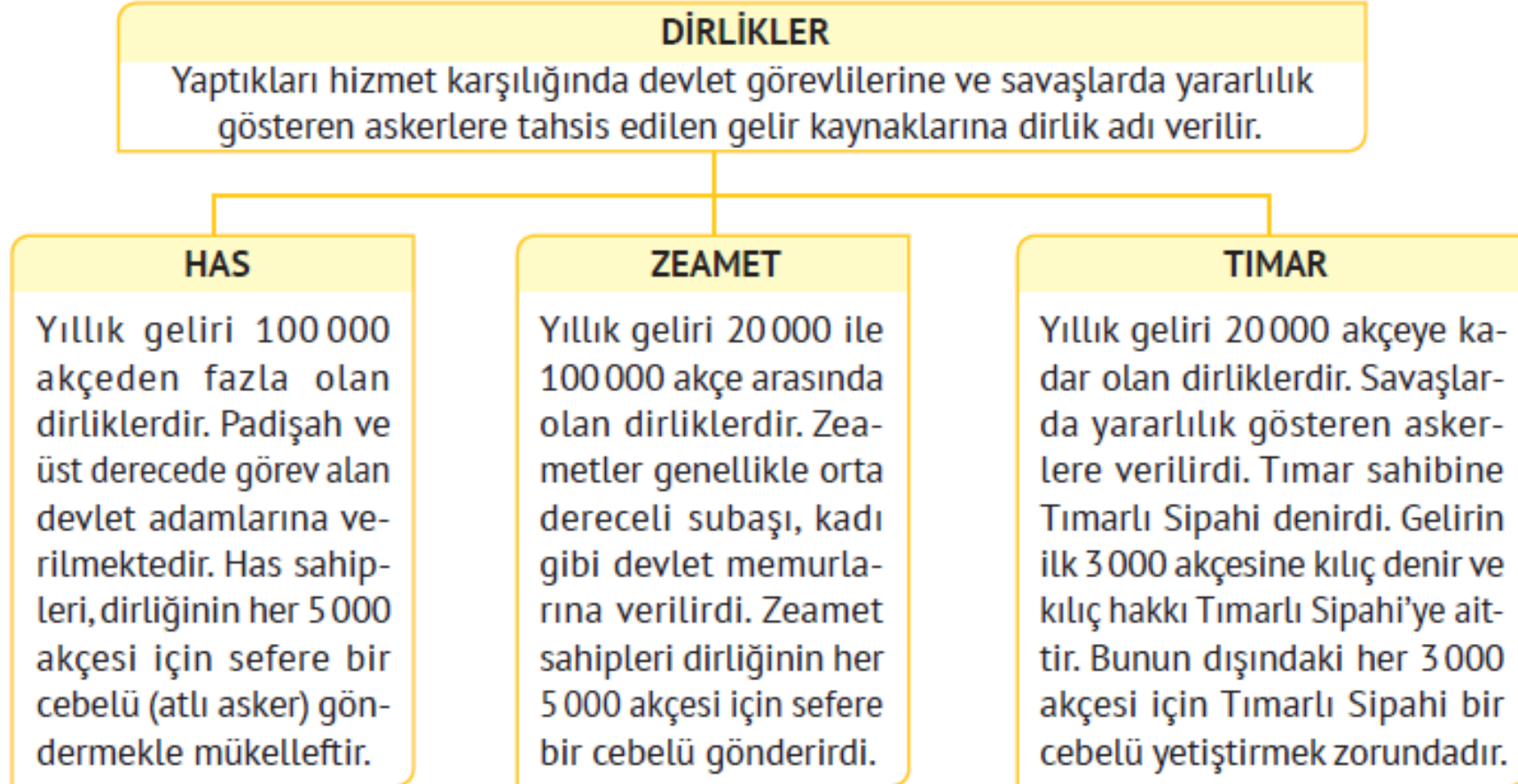

Tımar sahipleri, savaş zamanında hazırladıkları **cebelülerle birlikte** sefere katılırdı. Seferlere katılmayan **sipahilerin dirlikleri ellerinden alınır**, idam da dâhil çeşitli cezalara çarptırılmaları söz konusu olabilirdi. **Sancaklara dağıtılan Tımarlı Sipahiler**, **sancakbeyinin** emri altındaydı. Seferler sırasında **sipahilerin onda biri**, bulundukları **bölgenin korunması, asayişin sağlanması ve günlük işlerin görülmesi** amacıyla geride bırakılır böylece üretimin devamlılığı sağlanırdı.

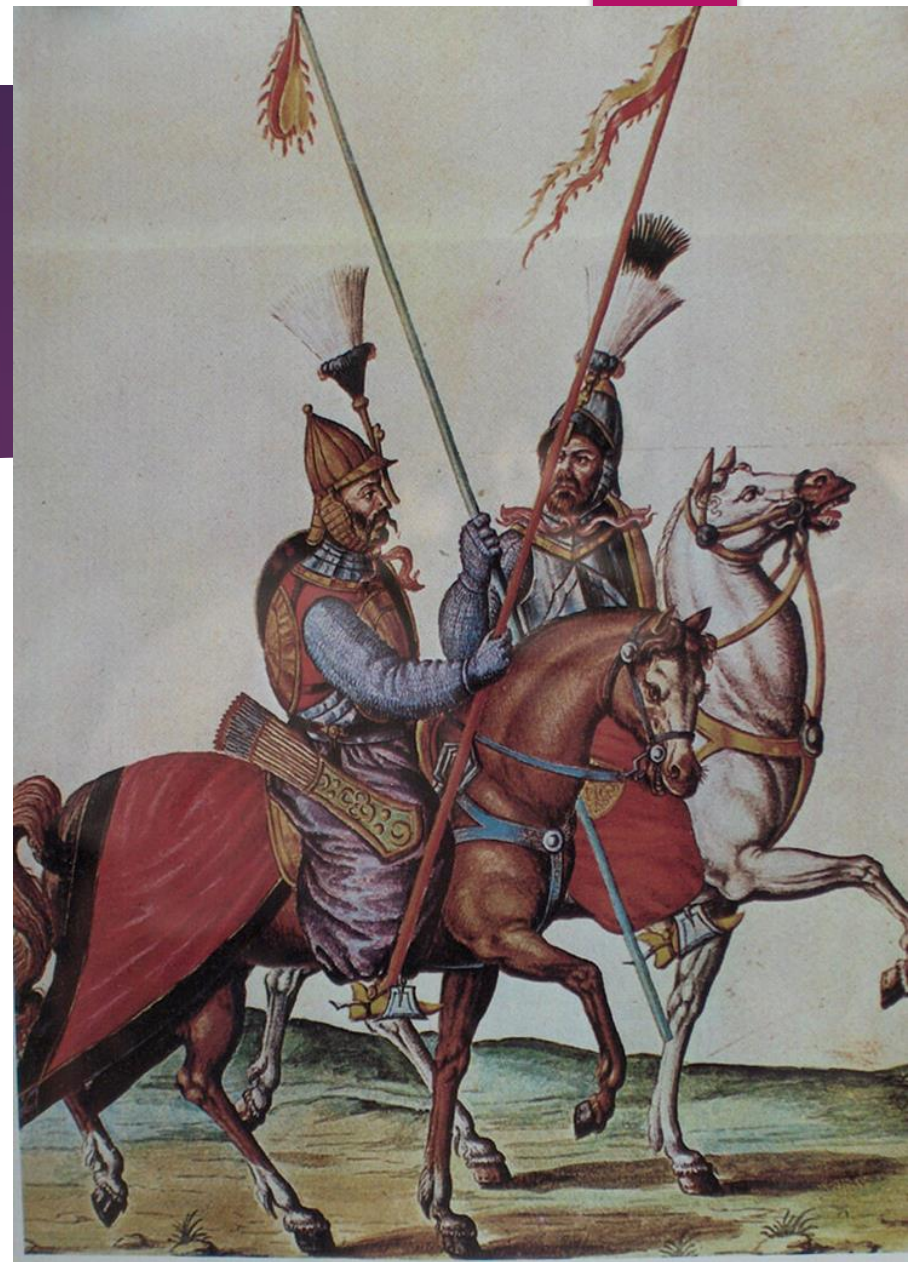

- Osmanlı köylüsünün devlete ödediği en önemli ve en yaygın vergi, ürettiği tahıldan alınan öşür vergisidir. Köylü bu vergiyi ürün olarak ödemiştir. Vergilerin nakde çevrilmesi ve merkezde toplanması zor olduğu için Osmanlı Devleti tarım gelirlerinin büyük kısmını sipahilere tımar olarak vermiştir. Böylece Tımarlı Sipahiler aracılığıyla vergilerin tahsil edilmesi sağlanmıştır.

Tımar sisteminin uygulanmasında **ilk aşama**, fethedilen herhangi bir bölgenin **tahririnin** yapılarak **vergi gelirlerinin** belirlenmesidir. Bu gelirler, farklı büyüklükte parçalara ayrılarak ilgili şahısların **rütbe ve mevkilerine** göre **dirlik** olarak verilmiştir. Tımar sistemi içerisinde yer alan bu dirlikler gelir durumuna göre **has, zeamet ve tımar** olarak üçe ayrılmıştır.

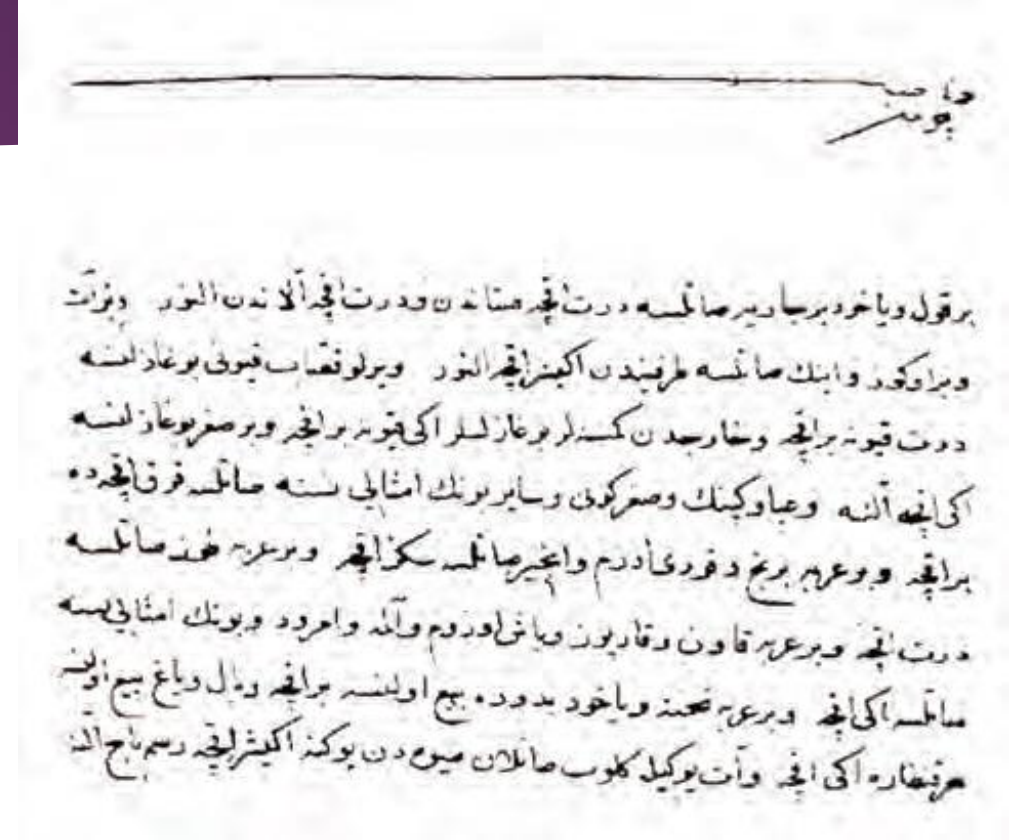
Osmanlı Devleti'nin tarım gelirlerinin büyük bir kısmı **tımar sistemi** içerisinde değerlendirilmiştir. Buna göre devlet, ziraattan alacağı vergiyi doğrudan asker olan tımar sahiplerine bırakmıştır. **Tımarlı Sipahi**, toprak üzerinde yaşayan **reayadan**, devletin belirlediği vergiyi toplama yetkisine sahiptir. **Ancak toprağın mülkiyeti devlete aittir.** Bu sistemde, **Osmanlı Devleti vergi toplamak için masraf yapmamış, bu görevi Tımarlı Sipahi'ye vermiştir.** Bununla birlikte Tımarlı Sipahiler, padişahın taşradaki temsilcileri olarak idari yöneticilik görevi de yapmıştır.

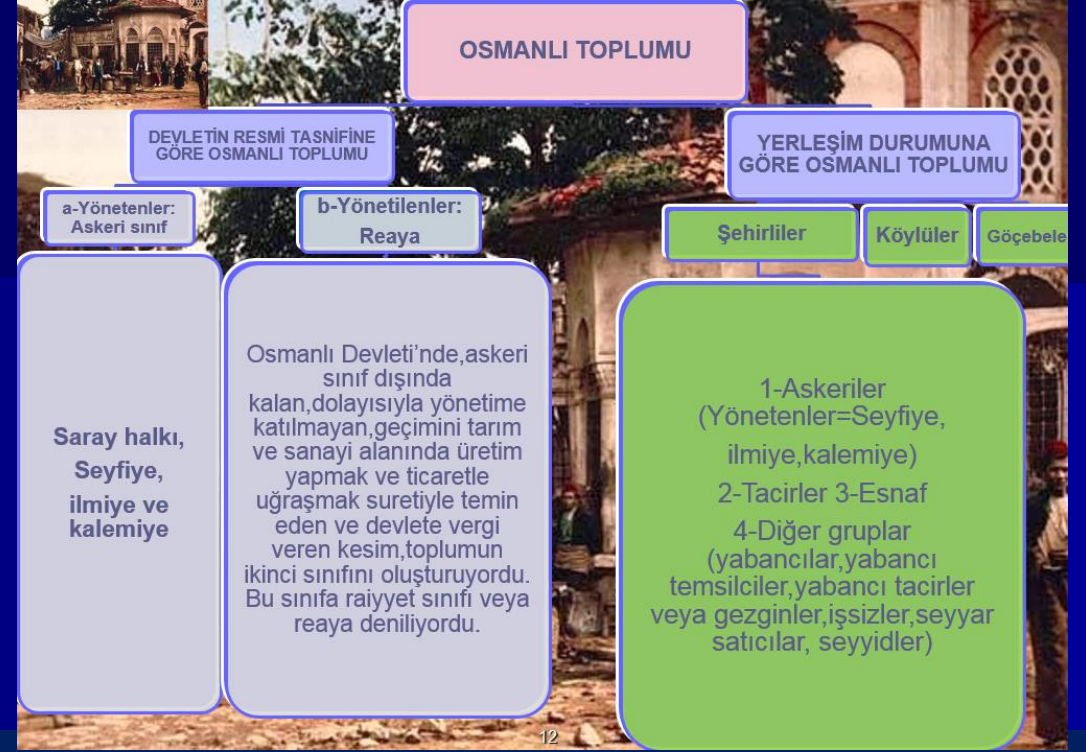
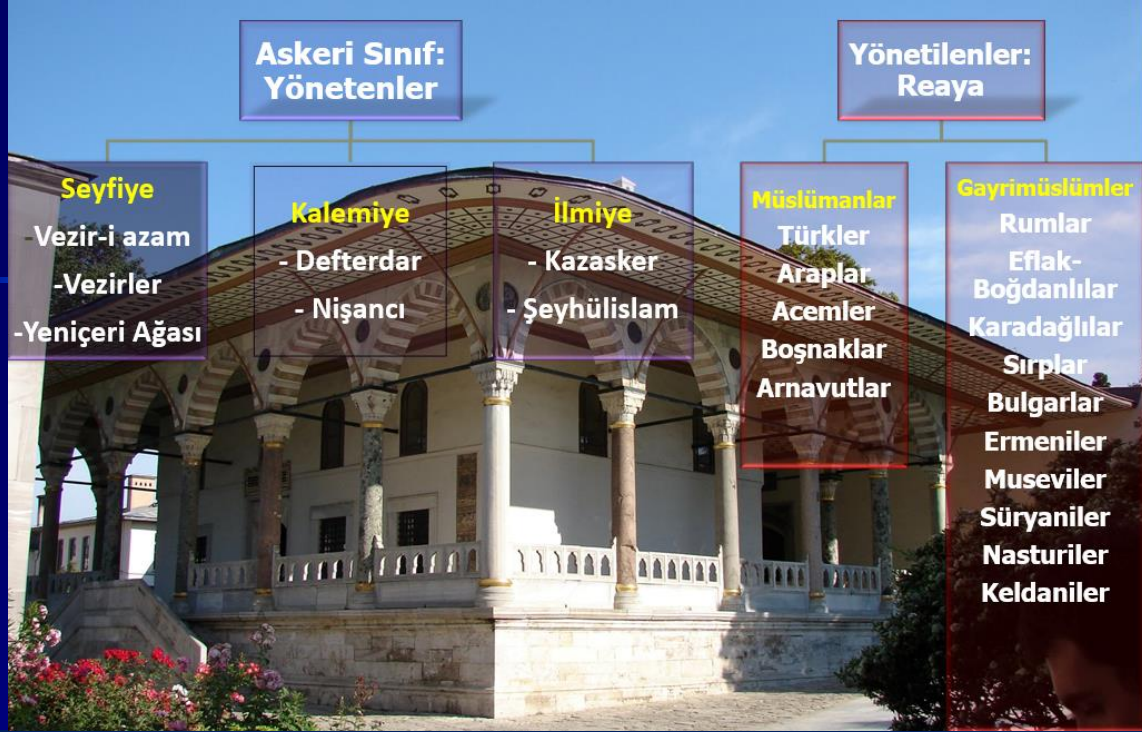
Sipahis, Söldner des Sultans

Tahrir

Osmanlı Devleti'nde, tımar sisteminin uygulandığı eyaletlerde yapılan sayımlara "tahrir" adı verilir. Tahrir yapmanın esas amacı, eyaletlerdeki nüfus ve gelir kaynaklarını tespit etmek ve bunları devlet görevlilerine, şahıslara ve vakıflara hizmetleri karşılığında; maaş, mülk ve gelir olarak dağıtmaktır. Gelirlerin bu yolla dağıtımı Osmanlılara, merkezî hazineden ödeme yapmaksızın ordu beslemesini, topluma her türlü sosyal hizmet götürmesini kolaylaştırmıştır. XV. yüzyılın ilk dönemlerinde başlayan tahrirler, 20 ile 30 yıllık aralarla **XVII. yüzyılın** başlarına kadar devam etmiştir. Bir bölgenin fethi, yeni bir padişahın tahta geçmesi veya savaş, afet gibi gelir toplama ve dağıtımında meydana gelen değişiklikler, yeni bir tahririn yapılmasını gerektiren sebeplerdendir. **Tahrir işlemi yapıldıktan sonra iki ayrı deftere kayıt yapılmıştır**

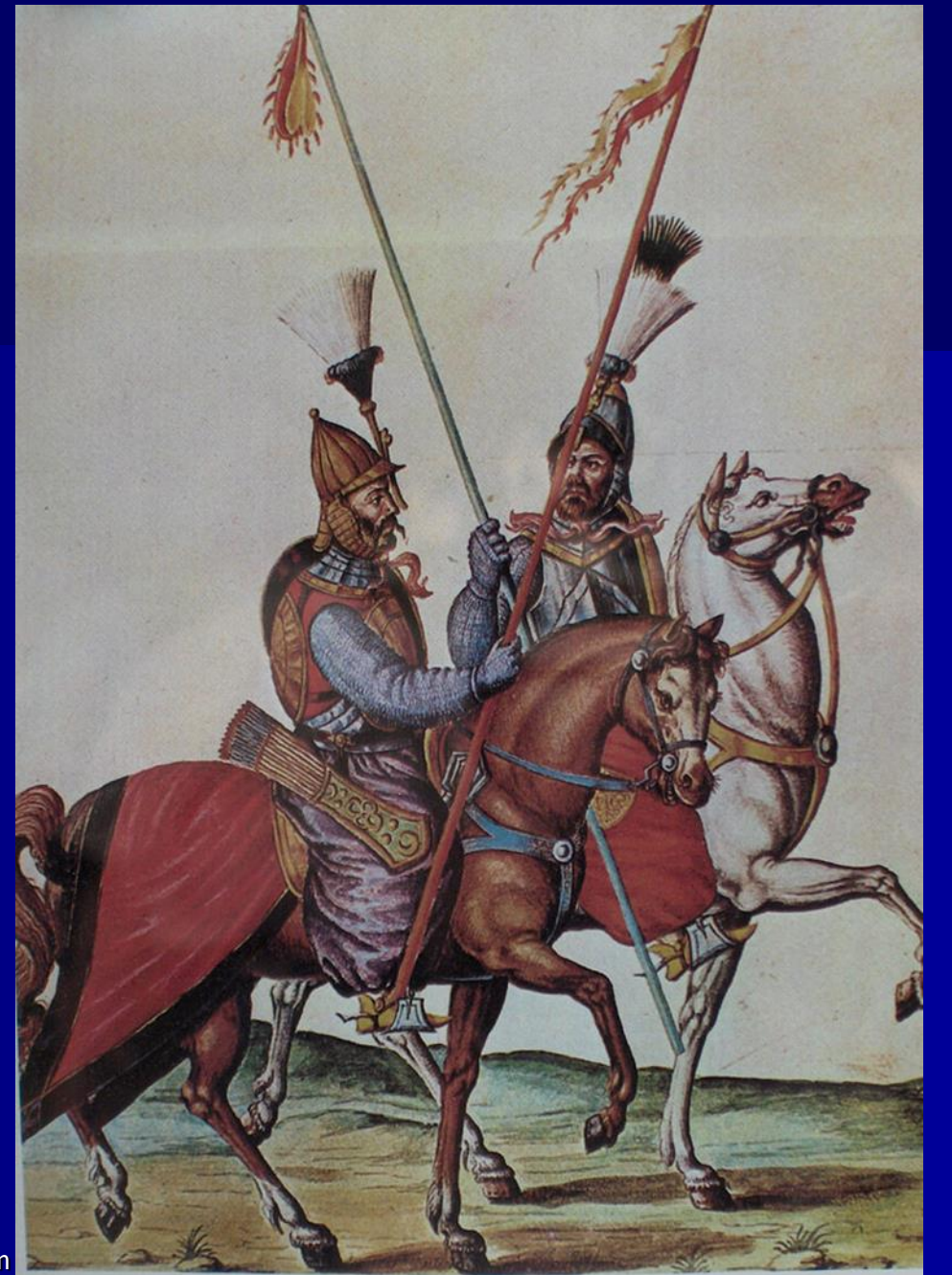
Osmanlı Toplumunda Askerîler ve Reaya

12

Osmanlı Devleti'nde idari sisteme bağlı olarak bugünkü manada hem askerlik hizmeti yapanlar hem de memur statüsünde bulunanlar askerî sınıfı oluştururdu. **Bu sınıfa mensup beylerbeyi, sancakbeyi, Tımarlı Sipahi gibi kişiler vergi vermez ve yaptıkları askerlik hizmetleri karşılığı bir yerin veya köyün vergisini toplama yetkisine sahip olurdu. Vergi veren şehir, kasaba ve köy ahalisi ile konar-göçerlere ise “reaya” denirdi**

- Osmanlı Devleti'nde, askerî ve reaya ayrımı, tımar sisteminin siyasi ve ekonomik temellerine dayanmaktadır. **Tımar sistemi** içerisinde yer alan **reayanın** ve **Tımarlı Sipahi**'nin bir takım sorumlulukları bulunurdu. Osmanlı köylüsünün devlete ve sipahiye karşı görevlerinin sınırları kanunlarla belirlenmişti. Bu görevleri dışında reayanın karşılıksız çalıştırılması yasaktı.

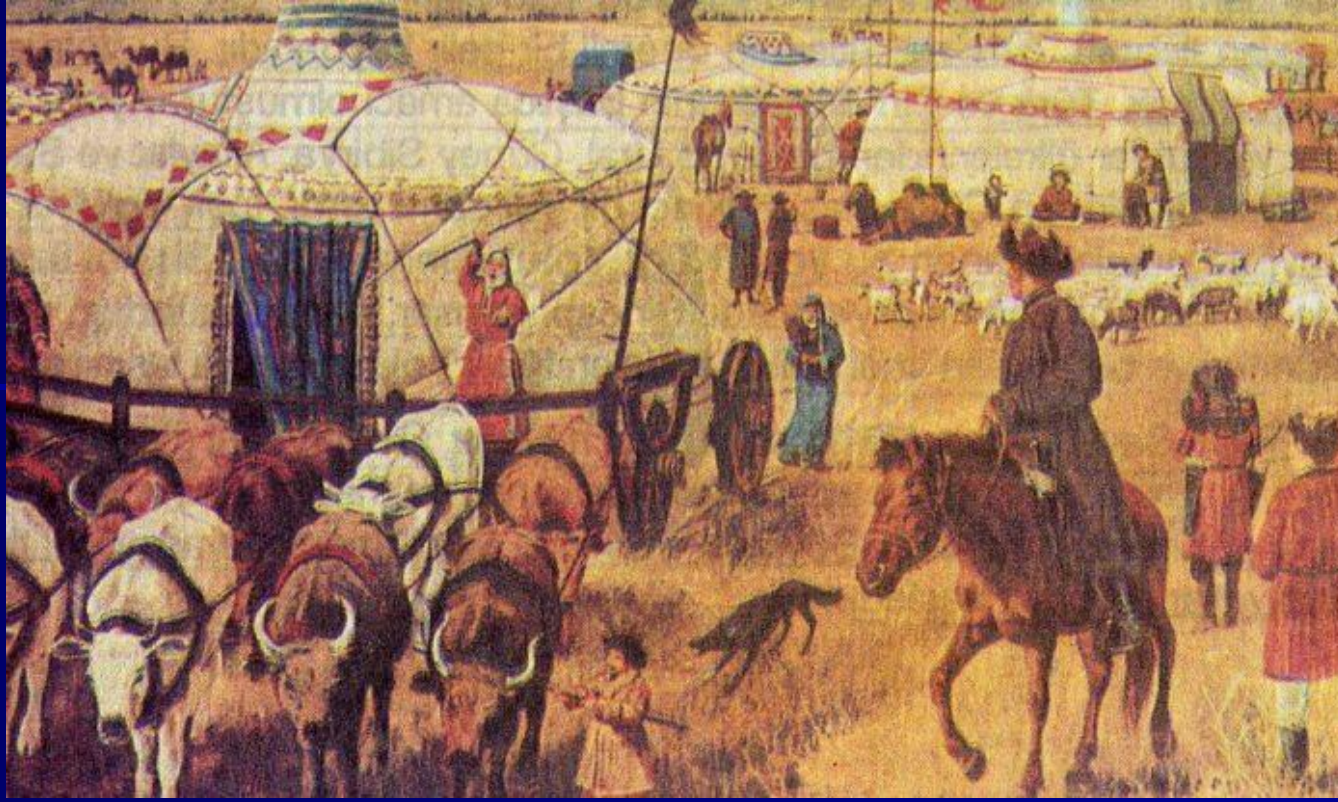

Sipahis, Söldner des Sultans

- Köylü, kendisine tahsis edilen toprağı işlemek ve vergisini sipahiye ödemekle yükümlüydü. Köylü, keyfî olarak tarlasını boş bırakamaz, çiftini, çubuğunu terk edip bir başka memlekete gidemezdi. Devletin sosyo-ekonomik, üretim ve askerî yapısını bozacağı için köylünün keyfî hareket etmesine asla müsaade edilmezdi.

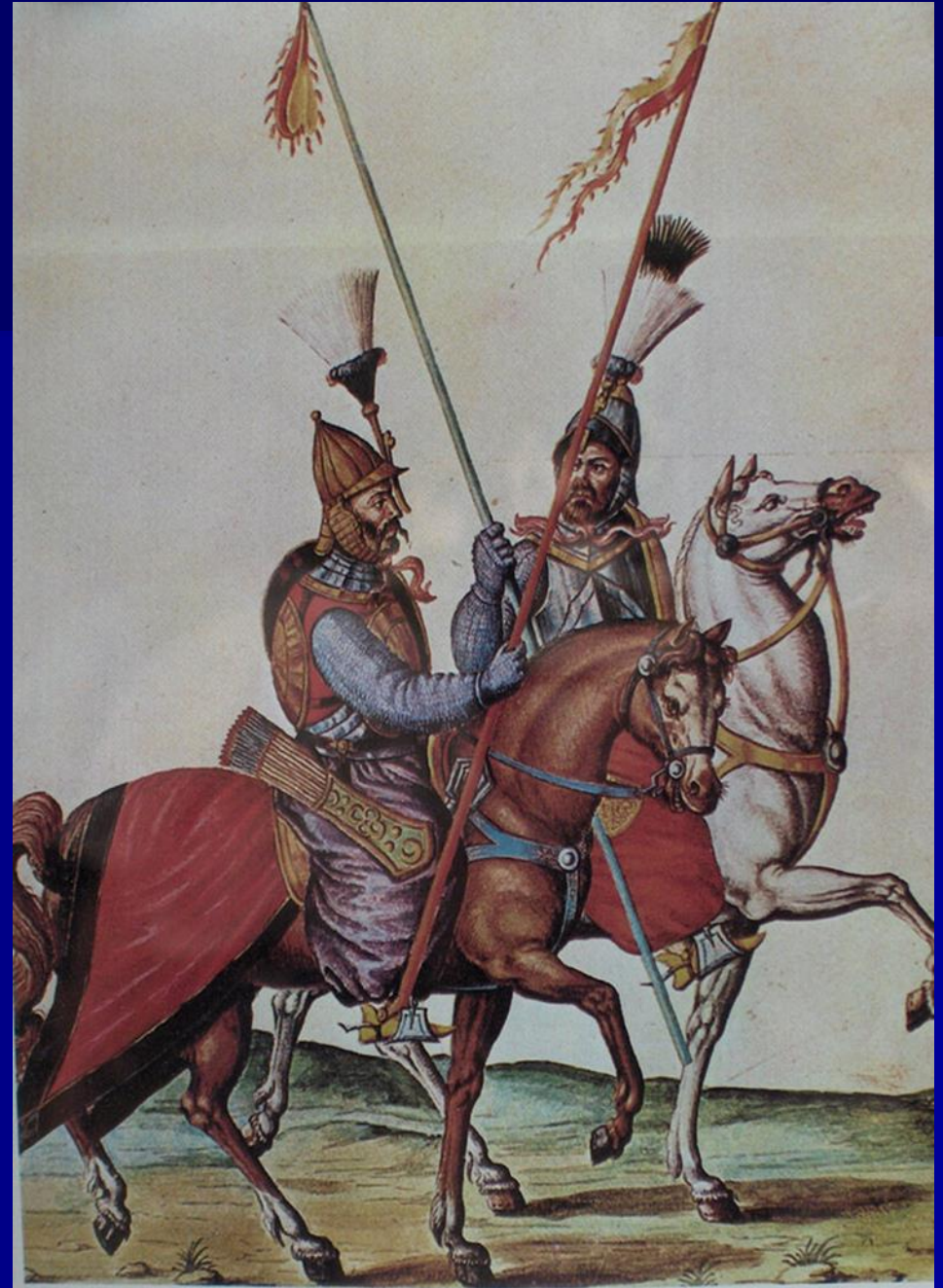
Sipahis, Söldner des Sultans

Tımarlı Sipahi; reayadan kanunnamelerde belirtilen oranlardan fazla vergi talep edemezdi. Ayrıca ürün olarak ödemesi gereken vergiyi **nakit olarak alamaz veya ürünü daha uzak pazarlara götürmesini köylüden isteyemezdi**. Bu sistemin denetlenmesi **kadıya** aitti. Böylece Tımarlı Sipahilerin, toprak ve köylü üzerindeki yetkileri hukuk çerçevesine alınmıştı.

Sipahiler, üretimin yükselmesi için gerektiğinde köylüye tohumluk zahire ya da nakit yardımında bulunur ve tüm toprakların ekilmesine dikkat ederdi. Tımar topraklarının devlet mülkü olması nedeniyle miras bırakılması, satılması, kiraya verilmesi, vakfedilmesi ve bağışlanması yasaktı.

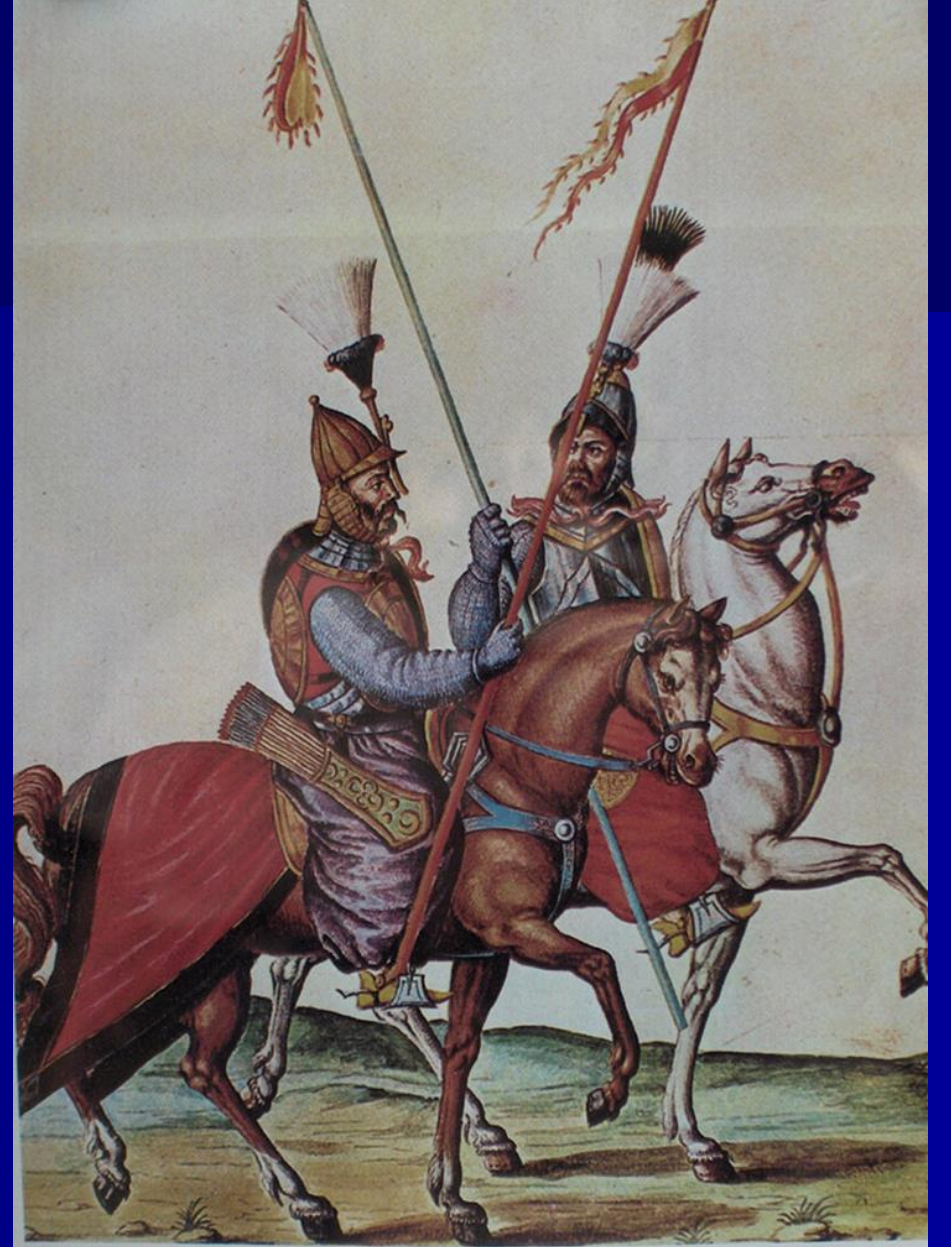
ariheglencesi.com

Sipahis, Söldner des Sultans

Tımar toprakları, sipahinin ve köylünün elinden keyfî olarak alınamazdı. Ancak sipahi sefere katılmazsa devlet o senenin gelirini ondan alırdı. Bu şekilde Tımarlı Sipahilerin merkezî otoritenin aleyhine toprak ve mevki kazanmaları ve ayrı bir toprak aristokrasisi oluşturmaları önlenmişti. Bu durum merkezî otoritenin taşrada güç kazanmasını sağlamış ve Tımarlı Sipahiler taşrada merkezî otoritenin temsilcisi olmuştur.

:glencesi.com

Sipahis, Söldner des Sultans

- Tımar sisteminin bu faydalarının yanında **askerî yönü** de önemliydi. Osmanlı ordusu içinde **eyalet ordusu** denince öncelikle Tımarlı Sipahiler akla gelirdi. Bunlar, **XVII. yüzyılın başlarına kadar** Osmanlı ordusunun **en büyük bölümünü** oluşturan **atlı askerlerdi**. Osmanlılar, devlet gelirlerinin tamamını merkez hazinesine alıp maaş olarak askerlere dağıtmak yerine, daha pratik bir yol olan **tımar sisteminin askerî yönünü** geliştirmişti. Tımarlı Sipahi, vergi toplayarak hem kendini geçindirmek hem de tımarın büyüklüğüne göre **cebelü** adı verilen askeri yetiştirmek zorundaydı.
- *Moğolca; silah, zırh anlamına gelen "cebe" kelimesinden Türkçe "-lü" ekiyle türetilen cebelü; zırhlı, teçhizatlı asker demektir.*

Osmanlı Devleti'nde Tımarlı Sipahilerden başka yine eyalet askeri statüsünde **akıncılar, deliler, yörükler, beşliler, yayalar ve müsellemler** gibi yardımcı kuvvetler kullanılmıştır. Bu kuvvetler daha çok öncü, geri hizmet ve kale kuvvetleri şeklinde görevlendirilmiştir.

Deliler

Kuruluş Devri Osmanlı Ordusu

Kara Ordusu

Donanma (Deniz Kuvvetleri)

Kapıkulu Askerleri

Kapıkulu
Piyadeleri

Acemi Ocağı
Yeniçeriler
Cebeciler
Topçular

Kapıkulu
Sipahileri
Sipah
Silahtar

Eyalet Askerleri
Tımarlı Sipahiler
Yayalar ve Müsellemler
Azaplar
Akıncılar

Deliler

Mecazen korkusuz, gözü pek, atılgan anlamında kullanılan deli kelimesi, tarih terimi olarak delice cesaret ve atılganlıklarından dolayı bir askerî zümreyi ifade ederdi. Bunlar, şecaat ve cesaretleriyle meşhur olup düşmana korkusuzca saldırmaları ve gözlerini budaktan esirgemeleri nedeniyle deli olarak adlandırılmıştı. Deliler, sefere ordunun önünde gider, savaş sırasında düşman saflarını yarar, düşman ordusunda esirler alarak onlar hakkında bilgi edinilmesini sağlardı. Savaşlarda hızlı hareket etmeleri gerektiği için ağır zırh ve silahlar kullanmaz, genelde hafif piyade silahları ve zırhları kullanırdı. Deli zümresine mensup süvariler, silah olarak eğri pala, mızrak ve atlarının eyerine takılmış bozdoğanlar kullanırdı. Bir delinin ayırt edici özelliği, sıradışı ve süslü kıyafetiydi. Deliler (Görsel 3.11); benekli sırtlan, samur, kaplan, leopar veya kar leoparı derisinden yapılmış, üzerinde kartal kanatları ve tüyleri takılmış gösterişli bir başlık kullanırdı. Üzerlerine ise sırtlarını kapatacak şekilde leopar, kaplan veya aslan postunu geçirirdi (Gündüz, 2012, s.170'ten düzenlenmiştir).

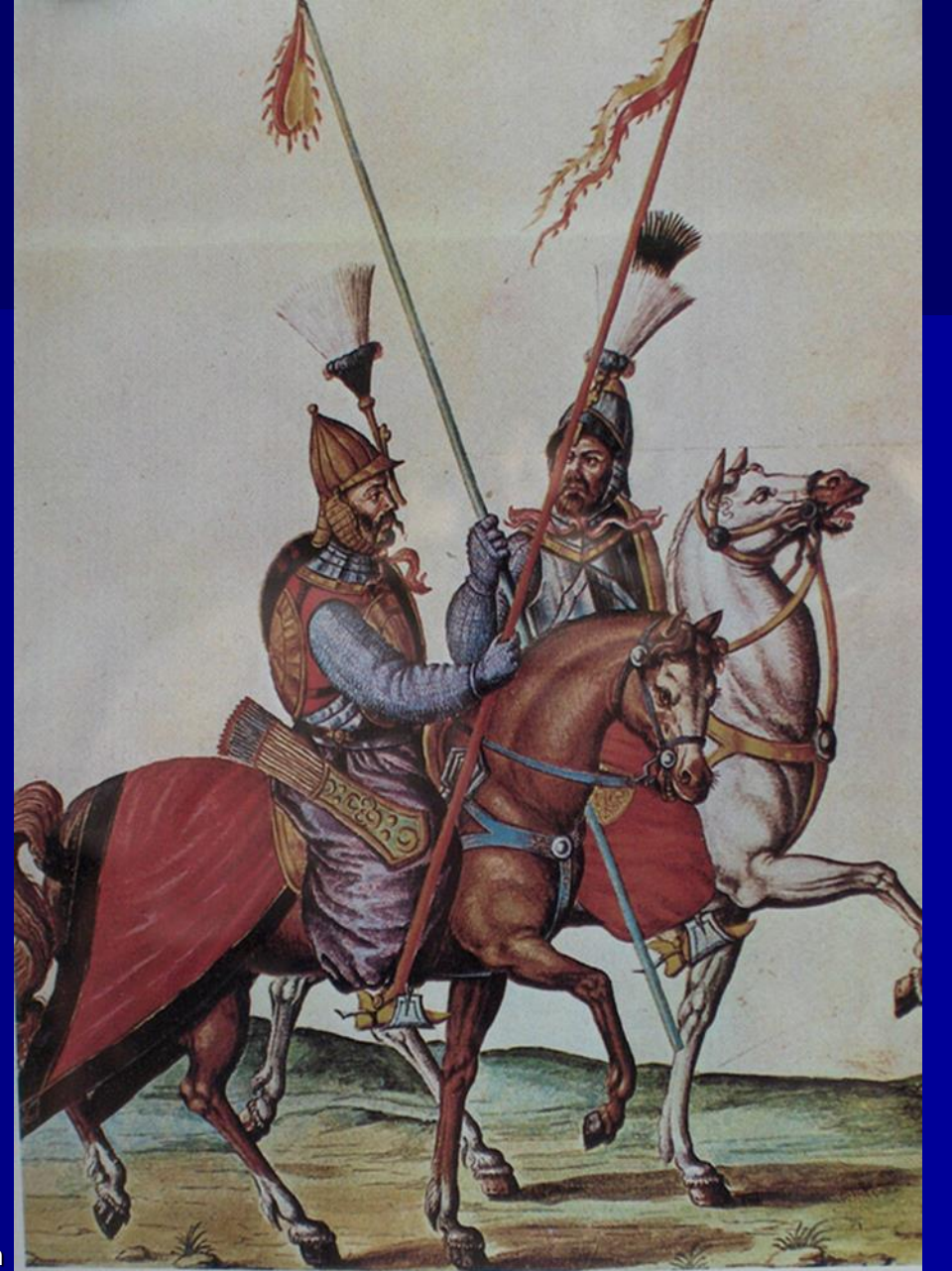

Yeniçeri Ocağı ve Tımarlı Sipahiler

- Osmanlı Devleti, Orta Doğu ve Doğu Avrupa'daki ekonomik, sosyal ve kültürel yapıyı değiştirmeden korumayı başarmıştır. Bu yapıyı nasıl ve hangi amaçlarla korumaya çalıştığı önemlidir. Bu bölgelerde uygulanan sıkı idari, mali ve sosyal politikalar sayesinde Osmanlı Devleti, tarım ve ticaret faaliyetlerini artırmıştır. Askerî ve adli kurumlardaki teşkilatlanma da bu doğrultuda geliştirilmiştir.

- Osmanlı Devleti'nde askerî güç olarak **eyalet askerleri ve yeniçeriler** etkin bir şekilde kullanılmıştır. **Merkezde Kapıkulu askerleri ile eyaletlerde Tımarlı Sipahilerden** oluşan Osmanlı ordusu, XVI. yüzyılın sonlarına kadar dünyada önemli düzenli ordulardan olmuştur. Askerî eğitim olarak yetiştirilen **Tımarlı Sipahiler** hem tarım ekonomisini hem de bölge halkının mal ve can güvenliğini korumuştur.

Sipahis, Söldner des Sultans

- Büyük çoğunluğu İstanbul'da bulunan **yeniçeriler** ise daha **çocuk yaşta başlayan özel bir askerî eğitimle** yetiştirilmiş seçkin askerlerden oluşmuştur. Devletin şehir ve kasabalarında belirli süreler için görevlendirilen yeniçeriler, buralarda halkın can ve mal güvenliğini, sosyal, kültürel ve hukuki haklarını kanunlara göre korumuştur.

- Böylece şehir ve kasabalarda el sanatları ve ticaret için güven ve barış ortamı sağlamıştır. Tımarlı Sipahiler ise taşradaki köylü, esnaf ve memurun hukuki haklarının korunmasından ve güvenliklerin sağlanmasından sorumludur. Asayiş ve güvenliği sağlamak için birinci derecede sorumlu olan yeniçeriler ve Tımarlı Sipahiler, sahip oldukları askerî, hukuki, idari görev ve yetkileri ile merkezî devletin otoritesini temsil etmiştir.

Sipahis, Söldner des Sultans

- Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde devşirme kökenli askerî sınıf, merkezî otoritenin kurulmasında etkili olmuştur. Bu otorite kurulurken devşirme kökenli yeniçeriler ve yöneticiler, Tımarlı Sipahilere karşı bir denge unsuru oluşturmıştır. Osmanlılar, bu askerî gruplardan herhangi birisinin imtiyazlı ve güçlü bir sınıf hâline gelmesine izin vermemiştir.

tariheglencesi

Kanalıma abone olup, destek olabilirsiniz.